

Macroproblemen in de micro-economie Suriname

M. van Schaaijk*

Kleine landen kennen soms grote problemen. Bij ongewijzigd beleid zal Suriname snel met hyperinflatie worden geconfronteerd. In dit artikel worden de problemen van Suriname geanalyseerd met behulp van een macromicro-econometrisch model van de Surinaamse economie. Het blijkt mogelijk het proces van economische neergang af te remmen en zelfs om te buigen tot groei, zodat in het begin van de volgende eeuw de welvaart van de jaren zeventig weer in zicht kan komen. Dit vereist wel dat nu snel wordt ingegrepen. Door langer te wachten zal herstructurering alleen maar meer (Nederlands ontwikkelingsgeld) gaan kosten. Het totstandbrengen van een uniforme wisselkoers en het verdwijnen van de parallelmarkt hebben topprioriteit.

Een model voor Suriname

Nederlanders, maar ook Surinamers hebben er vaak moeite mee om evenwichtig te oordelen over de omvang van Suriname. Qua oppervlakte is Suriname immers ruim vier keer zo groot als Nederland, maar wat bevolkingsomvang betreft is het land niet meer dan een provinciestadje. Tegelijkertijd heeft Suriname echter een complete macro-economie, met een eigen regering, een eigen loonvormingsproces met centrale werknemers- en werkgeversorganisaties, een eigen munt, invoerrechten en een eigen begrotingsbeleid. Suriname is klein (micro) en groot (macro) tegelijk.

De analyse van de Surinaamse economie vereist daarom een andere benadering dan de analyse van een grote economie. Zo werkt in een klein land de wet van de grote aantallen niet. Incidenten lijken dan alles te bepalen. Zo heeft bij voorbeeld een schip vol aluinaarde een waarde gelijk aan 0,5% van de waarde van de totale export van Suriname over een heel jaar. Als zo'n schip vanwege laag water met kerstmis pas met nieuwjaar kan vertrekken heeft dat een effect van 1% op de verandering van de export van Suriname. Als diezelfde boot in Nederland juist voor of juist na nieuwjaar aan komt, heeft dat een te verwaarlozen effect op de grote Nederlandse invoer.

Daar staat tegenover dat het aantal exportproducten beperkt is, waardoor het mogelijk is deze alle afzonderlijk in de analyse te betrekken. In Suriname zijn elf producten te zamen goed voor 90% van de totale export. Dat zijn aluinaarde, garnalen, rijst, aluminium, bauxiet, bacoven en bananen, toerisme, triplex en hout, terwijl vroeger ook koffie en suiker belangrijk waren.

Daarnaast doet zich de gelukkige omstandigheid voor dat er een grote schat aan informatie over de

economie van Suriname bekend is, terwijl men er in is geslaagd om de samenstelling van de Nationale Rekeningen zelfs onder de huidige moeilijke omstandigheden te continueren.

Rekening houdend met deze bijzondere kenmerken van de Suriname is het mogelijk gebleken om een macromicro-econometrisch model te bouwen waarmee deze micro-economie macro-economisch kan worden geanalyseerd. Op basis van de beschikbare literatuur en het idee alle exportproducten stuk voor stuk in een microblok voor de exportsector op te nemen is eerst een raamwerk voor het Suriname-model gemaakt. Vervolgens is dat ingevuld op basis van kwantificeringen van afzonderlijke vergelijkingen. Daarna is het model onderworpen aan vijf zware tests. Die tests hielden tevens analyse van het verleden in. Voor vijf deelperiodes zijn 'vooruitberekeningen achteraf' gemaakt. Vervolgens is het model gebruikt om de recente statistieken te actualiseren, en is een technische vooruitberekening gemaakt voor de jaren 1991 tot en met 2001¹.

In dit artikel worden allereerst de oorzaken van de huidige problemen van Suriname geanalyseerd. Vervolgens wordt een aantal scenario's besproken om de economie van Suriname er weer boven op te helpen, waaronder het 'aanpassingspakket' zoals dat in opdracht van de EG is opgesteld door adviseurs van Coopers & Lybrand. Dit pakket houdt echter onvol-

---

* De auteur is in zijn vrije tijd voorzitter van de Stichting ter bevordering van de studie van de Surinaamse economie (Stuseco) en promoveerde op de studie *Een macromodel van een micro-economie* (ISBN 9073732018). Het computermodel is op diskette verkrijgbaar bij de auteur.

1. In dit artikel kunnen we niet gedetailleerd ingaan op de achtergrond van het model. Daarvoor verwijzen we naar het proefschrift *Een macromodel van een micro-economie*.

doende rekening met de jongste ontwikkelingen. Daarom wordt tevens een herstructureringspakket onder de loep genomen dat de problemen van Suriname wel het hoofd zou kunnen bieden.

Diagnose van de huidige problemen

De bron van ellende in de Surinaamse economie is het financieringstekort. Tot begin jaren tachtig kende Suriname twee vaste regels: de koers van de Surinaamse gulden ten opzichte van de dollar was vast, en de overheidsuitgaven waren gelijk aan de overheidsinkomsten.

Begin jaren tachtig was er een daling in de overheidsinkomsten uit bauxiet en ontwikkelingsmiddelen. De overheid bezuinigde daarop op de ontwikkelingsuitgaven, maar de inkomstendaling uit de bauxiet leidde niet tot belastingverhoging of uitgavenbeperking. Integendeel, de consumptieve uitgaven werden zelfs verhoogd. Het gat werd gedicht met leningen bij de Centrale Bank. Figuur 1 bewijst dat het financieringstekort in 1983 en 1984 leidde tot meer geld in omloop dan er goederen waren, hetgeen zuigkracht op de invoer uitoefent. Men ziet in die jaren daarom een afname van de deviezenvoorraad.

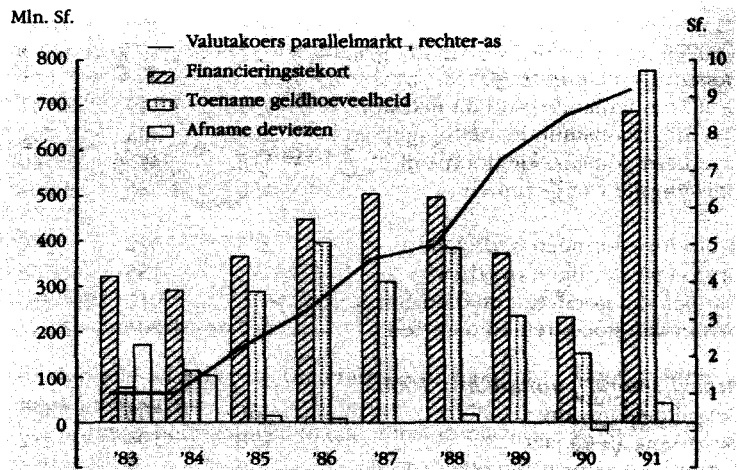
In 1984 was de deviezenvoorraad op, maar in plaats van de tering naar de nering te zetten, startte men een invoercontingentering. Er werden per kwartaal niet meer invoervergunningen uitgegeven dan de exportopbrengsten van dat kwartaal groot waren. De door het voortdurende financieringstekort steeds verder toenemende geldvoorraad kon via import niet meer afvloeien naar het buitenland. Als de consumenten steeds meer geld in handen hebben en de goederenhoeveelheid wordt kleiner, dan stijgen uiteraard de prijzen, waaronder de prijs van buitenlandse valuta: de wisselkoers op de vrije parallelmarkt. In figuur 1 ziet men dan ook dat de geldhoeveelheid sinds 1984 ieder jaar toeneemt en vervolgens de koers op de parallelmarkt ten opzichte van de officiële koers. Momenteel, februari 1992 is die verhouding al een op twaalf.

Het financieringstekort is de oorzaak van de dubbele wisselkoers en die heeft op zijn beurt twee gevolgen. Ten eerste kunnen sommigen enorme rijkdom vergaren door op en neer te wandelen tussen de officiële markt en de parallelmarkt, terwijl anderen daarentegen in steeds bitterder armoede komen te verkeren. De spanning tussen de twee markten lokt onvermijdelijk corruptie uit.

Ten tweede moeten producenten voor de export, zoals rijstboeren, de harde valuta die zij verdienen geheel of gedeeltelijk afstaan aan de overheid, terwijl ze een belangrijk deel van hun grondstoffen op de dure parallelmarkt moeten kopen. Vroeger winstgevende produktie is daardoor verlieslatend geworden. Ondernemers zijn daardoor gedwongen hun produktie in te krimpen. Men ziet dan ook dat de rijstproduktie intussen nog maar de helft is van het vroegere niveau.

Onzekerheden en veronderstellingen

Om nu de problemen van de Surinaamse economie met behulp van het Suriname-model te kunnen analyseren, moet rekening worden gehouden met een tweetal onzekerheden die in het model (nog) nauwelijks zijn na te bootsen.

Het eerste betreft de loonvorming. Die wordt niet gepredestineerd door economische wetmatigheden, maar is het resultaat van de vrije wil van de sociale partners die de collectieve arbeidsovereenkomsten sluiten².

Het tweede punt betreft de overliquiditeit. Essentieel voor economisch herstel en corruptiebestrijding is het verdwijnen van de dubbele wisselkoers, maar zulks is slechts goed mogelijk als de overliquiditeit onschadelijk wordt gemaakt. De dubbele wisselkoers bestaat nog niet lang genoeg om de werking ervan empirisch te onderzoeken. Voor dit onderdeel van diagnosestelling en zoeken naar de remedie moet het rekenmodel van de Surinaamse economie daarom worden aangevuld. Het gaat vooral om de vraag hoe hoog die ene koers zou zijn, die in de plaats komt voor de huidige dubbele koersen. Wat betreft de lopende sfeer komt het grofweg neer op het volgende. We gaan daarbij uit van de parallelmarkt koers van één Nederlandse gulden (Nf) op tien Surinaamse guldens (Sf) (de officiële koers ronden we gemakshalve af op één Sf is gelijk aan één Nf). De Surinaamse goedereninvoer (in miljoenen guldens) bedraagt:

	Officieel	Parallel	Totaal
Nu (in Nf)	600	+ 300	= 900
Nu (in Sf)	600	+ 3.000	= 3.600
Bij middenkoers 4Sf=1Nf (in Sf)	2.400	+ 1.200	= 3.600

De officiële goedereninvoer bedraagt ongeveer zeshonderd miljoen, zowel in Surinaamse als in Nederlandse guldens gemeten. Dus voor deze invoer ter waarde van zeshonderd miljoen Nederlandse guldens betaalt de Surinaamse koper afgezien van handelswinst ook zeshonderd miljoen Surinaamse guldens.

De invoer via de parallelmarkt bedraagt grofweg driehonderd miljoen Nederlandse guldens. Voor deze parallelmarktinvvoer betaalt de Surinaamse consument echter bij een parallelkoers van 1:10 drie miljard Surinaamse guldens. De totale invoer is dus ne-

2. Zie voor een uitwerking van dit aspect blz. 65-73 en 99-106 van *Een macromodel van een micro-economie*.

1975 1982 1990

<i>Bestedingen (in mln. Sf)</i>			
Bruto binnenlands produkt marktptr.	931	1.849	2.741
Overheidsconsumptie, netto materieel	67	204	262
Overheidsconsumptie, loonsom	118	346	540
Consumptie van gezinnen	436	1.086	3.564
Bruto investeringen bedrijven	275	322	300
Bruto investeringen overheid	73	185	72
Uitvoer van goederen en diensten	578	910	850
Invoer van goederen en diensten	617	1.204	2.846
<i>Arbeid(smarkt), aantallen x 1000</i>			
Bevolkingsomvang	365	363	431
Bevolking 16-64 jaar	178	194	232
Natuurlijke aanwas bevolking 16-64	-2	7	5
Arbeidsplaatsen bedrijven	64	63	41
Arbeidsplaatsen overheid	29	35	43
Aantal informele sector (werklozen)	16	20	66
Omvang beroepsbevolking circa	110	118	150
<i>Staatsschuld (in mln. Sf.)</i>			
Buitenlandse schuld	22	46	104
Binnenlandse schuld	28	199	2.541
<i>Prijzen, indices, 1975=100</i>			
Uitvoerprijs	100	162	184
Consumptieprijs	100	193	1.100
Loonkosten min arbeidsproductiviteit	100	257	855
Invoerprijs officieel	100	196	194

Tabel 1. Enkele kerngegevens over de Surinaamse economie

genhonderd miljoen Nederlandse gulden waard, terwijl de Surinaamse consument er 3,6 miljard Surinaamse gulden voor neer telt. Gemiddeld genomen worden er dus vier Surinaamse gulden neer geteld voor invoer ter waarde van één Nederlandse gulden. Wanneer we het kapitaalverkeer even buiten beschouwing laten, geldt er dus een middenkoers van een op vier. Anders gezegd, als de huidige dubbele koersen van 1:1 en 1:10 zouden worden vervangen door één koers van 1Nf:4Sf, dan zouden alle Surinamers te zamen voor de invoerprodukten evenveel betalen als nu, terwijl het buitenland evenveel Nederlandse gulden (of andere harde valuta) zou ontvangen als nu. Bij de samenstelling van een herstructureringspakket is het niet alleen zaak om zodanig te devalueren en andere maatregelen te treffen, dat de corrupterende parallelmarkt verdwijnt. Men moet er ook voor zorgen, dat voor de belangrijkste produkten de opbrengstprijs hoger komt te liggen dan de kostprijs. Verder zouden er na herstructurering mogelijkheden kunnen ontstaan voor nieuwe produkten, die we niet in onze berekeningen hebben meegenomen (porseleinaarde, veeteelt, aquacultuur?). Het blijkt mogelijk om er voor te zorgen dat onder andere bauxiet, rijst, bacove en garnalen weer rendabel worden. Begin 1991 had dat gekund via een pakket maatregelen waaronder een devaluatie, waarbij de waarde van de buitenlandse valuta vier keer zo groot wordt (dus met 300% stijgt), dus vrijwel overeenkomend met de eerder besproken middenkoers.

Scenario's voor de Surinaamse economie

Niets doen

We hebben het Suriname-model gebruikt om te becijferen wat er zou gebeuren bij ongewijzigd beleid, dus bij voortduren van het financieringstekort. Verder veronderstelden we even een loonstijging van gemiddeld slechts twee procent per jaar. Onder deze veronderstellingen laat het model een stijging zien van de parallelmarktcoers, die vorig jaar nog op één op negen stond, naar één op veertig in 1994. Verder loopt de jaarlijkse prijsstijging in de dubbele cijfers, en daalt de koopkracht idem. Onder die omstandigheden is een loonstijging van een paar procent echter niet waarschijnlijk. Vermoedelijk gaan de lonen dan stijgen conform de prijzen, vervolgens stijgen de prijzen vanwege de toename van de loonkosten. Dit haasje-over zal dan waarschijnlijk eindigen in hyperinflatie.

Referentiepakket

Er bestaat echter een minder somber scenario. Dat veronderstelt dat de ontwikkelingsactiviteiten snel op gang komen. In enkele jaren tijd zou in dit scenario de besteding van de ontwikkelingsmiddelen weer op het peil van 220 miljoen Nederlandse gulden per jaar komen te liggen. De belastinginning wordt verbeterd. Voor de export van rijst geldt een 'retentieregeling', waarbij de rijstboeren een deel van hun harde valuta zelf mogen houden. De overheidsconsumptie stijgt niet meer dan de prijsstijging. Verder wordt verondersteld, dat het mogelijk is door het plaatsen van obligatieleningen een deel van de overliquiditeit uit de markt te nemen. Het tarief van de invoerrechten wordt verhoogd met twee procentpunt.

Onder deze veronderstellingen geeft het Suriname-model als uitkomst een stabilisatie van de koopkracht, een geringe groei van de exporthoeveelheid, een vrijwel gelijkblijvende werkgelegenheid bij de bedrijven, terwijl de werkloosheid de komende jaren op het huidige hoge niveau zou blijven staan. Het normale bedrijfsleven ziet zijn prijs-kostenverhouding in het algemeen niet op rendabel niveau komen, zodat de bedrijfsinvesteringen op het huidige lage niveau blijven staan. De profiteurs van de parallelmarkt zien hun inkomen echter flink stijgen, want de parallelmarktcoers (één op negen in 1991) stijgt naar één op zeventien in 1994.

Dit referentiepakket leidt dus ondanks forse ontwikkelingsmiddelen, die bovendien geacht worden productief te worden aangewend, niet tot economisch herstel. Verder blijft hyperinflatie op de loer liggen, want de loonmatiging beneden het inflatietempo berust slechts op een veronderstelling, terwijl de parallelmarkt-koersraming met risico's is omgeven. De stijging ervan zou mee kunnen vallen, maar als het vertrouwen in de economie van Suriname op langere termijn zou verdwijnen, moet rekening worden gehouden met een veel hogere koers dan de becijferde één op zeventien.

De EG heeft aan Suriname een team van Coopers & Lybrand ter beschikking gesteld om een aanpassingsprogramma op te stellen. Dat team heeft in december 1990 een conceptrapport uitgebracht met een 'adjustmentpakket', dat veel lijkt op het zojuist besproken 'referentiepakket'. Noch het referentie-

pakket, noch het 'adjustmentpakket' bieden echter een duurzame oplossing omdat ze niet leiden tot het verdwijnen van de dubbele wisselkoers. Daarvoor is een veel verdergaand herstructureringspakket nodig.

Herstructureringspakket '91

Het herstructureringspakket '91 is begin 1990 ontworpen als illustratie om de werking van het Suriname-model te demonstreren³. Bij de constructie van het pakket is in het bijzonder gelet op de volgende punten.

In de eerste plaats dient de bron van de economische ellende, het financieringstekort van de overheid, te verdwijnen. Anders blijft het dweilen met de kraan open. Verder dient de dubbele wisselkoers te verdwijnen, want daardoor wordt het normale bedrijfsleven langzaam maar zeker gewurgd, terwijl de profiteurs van de parallelmarkt in het geld zwemmen. Het pakket maatregelen dient verder zo te zijn dat, tegelijk met het verdwijnen van financieringstekort en parallelmarkt, de prijs-kostenverhoudingen in de export weer op winstgevend niveau komen. Tegelijkertijd dient er voor te worden gezorgd, dat de koopkracht van de armsten, de bejaarden, verbetert, terwijl de koopkracht van de werknemers gemiddeld niet achteruit gaat. Dat laatste is zowel om sociale redenen nodig, als om ervoor te zorgen dat er een voldoende maatschappelijk draagvlak is voor het bevrozen van de lonen. Dat kan niet geleidelijk. Er moet een aantal maatregelen gelijktijdig worden genomen.

Het herstructureringspakket '91 bestaat uit vele maatregelen. Daarvan zijn de belangrijkste:

- verviervoudiging ouderdomsuitkering, kinderbijslag en tijdelijk voedselsubsidies;
- devaluatie met 300%, waarestijging buitenlandse valuta, dus koers naar 1Nf=4Sf;
- aanpassing invoerrechten;
- geen ontslagen, wel personeelstop overheid;
- onschadelijk maken overtollige geldhoeveelheid met 400 miljoen Nederlandse gulden deviezensteun (niet voor overheidsuitgaven bestemd);
- loonmatiging (mogelijk bij koopkrachtbehoud);
- snelle opvoering van de ontwikkelingsinvesteringen tot 220 miljoen Nederlandse gulden per jaar en wel grotendeels in produktieve richting.

De monetaire maatregelen vormen een belangrijk onderdeel van het pakket. Ze zijn gericht op het terugkeren naar een situatie van een uniforme wisselkoers. In feite komt het neer op terugkeren naar het monetaire regime zoals dat tot begin jaren tachtig uitstekend heeft gewerkt. Gegeven het feit dat de geldhoeveelheid vroeger steeds vrijwel gelijk was aan een kwart van het binnenlands produkt, kan worden becijferd, dat er in 1990 een overliquiditeit van anderhalf miljard Surinaamse gulden was. Bij een devaluatie van 1:4 is er dan hoogstens 400 miljoen Nederlandse gulden nodig om de overliquiditeit weg te werken.

Onder de veronderstelling, dat er voldoende deviezensteun beschikbaar zou komen, volgen hier de resultaten die blijken modelberekeningen na uitvoering van het herstructureringspakket '91 hadden mogen worden verwacht:

- het financieringstekort daalt naar nul;

	Hoeveelheden		Prijzen	
	1982	1990	1982	1990
Aluminium	228	121	139	191
Aluinaarde	97	136	189	206
Bauxiet	22	0	210	150
Hout	73	9	183	293
Triplex	110	7	168	175
Rijst	222	65	96	188
Bacoven	98	39	221	475
Garnalen	96	58	330	343

- de dubbele wisselkoers, en daarmee de parallelmarkt, verdwijnt;
- het normale bedrijfsleven maakt winst in plaats van verlies;
- de gemiddelde koopkracht van werknemers blijft ten minste gelijk en dat van bejaarden stijgt;
- de profiteurs van de parallelmarkt betalen de rekening.

Tabel 3. Surinaamse export, indices, 1975-100

Dit resultaat maakt ook duidelijk, waarom dit herstructureringspakket maatschappelijk uitvoerbaar mag worden geacht: de koopkracht van de werknemers blijft immers gemiddeld gelijk, ondanks bevrozing van de lonen. Ook omdat het pakket verder uitzicht geeft op het verdwijnen van het proces van sociaal-economische achteruitgang mag steun van sociale partners worden verwacht. Verder mag voor zo'n operatie steun worden verwacht van de instantie die zich in 1975 verdragmatig heeft verplicht steun te geven voor de opbouw van de economie van Suriname: de Nederlandse regering. Overigens bij de genoemde stabilisatie van de koopkracht van werknemers wordt aangetekend, dat die van personen die thans relatief veel kunnen kopen op de officiële markt zal dalen, terwijl die van werknemers die thans veel op de parallelmarkt moeten kopen hun koopkracht zullen zien stijgen. Het is gewenst om via een snel minibudgetonderzoek dit soort verschillen in beeld te krijgen. Tot op zekere hoogte kunnen dan compenserende koopkrachtmaatregelen worden getroffen.

Herstructurering anno 1992

Nieuwe ontwikkelingen

Het herstructureringspakket '91 is voorjaar 1990 door ons vervaardigd. Intussen zijn we twee jaar verder en men kan zich afvragen in hoeverre het thans nog actueel is. Daarbij zijn zes ontwikkelingen van belang.

Ten eerste is vanwege ontwikkelingen in Oost-Europa het aanbod van aluminium aan op de wereldmarkt sterk gestegen. De wereldmarktprijs van aluminium is daarom in 1990 en 1991 in totaal met 32% gezakt en daarmee ook het gros van de Surinaamse export. Het tot stand brengen van een rendabele prijs-kostenverhouding in de exportsector biedt daarom nu minder mogelijkheden dan twee jaar geleden om een devaluatie te koppelen aan additionele overheidsinkomsten uit de export.

3. Zie hoofdstuk 7 van *Een macromodel van een micro-economie*.

Ten tweede heeft de na de kerstcoup van 1990 aangetreden regering gezorgd voor een gigantisch financieringstekort. In de eerste helft van 1991 nam de geldhoeveelheid daarom met bijna vier honderd miljoen toe.

Ten derde is de 'brain drain' weer twee jaar voortgeschreden, en de motivatie van het ambtelijk apparaat nog verder achteruitgegaan. Hierdoor zal het moeilijk worden om een aantal herstructureringsmaatregelen binnen een kort tijdsbestek te realiseren. Men denke aan de verbetering van de belastinginning. Zelfs het opstarten van ontwikkelingsprojecten in de infrastructuur, die voor de overheid in organisatorisch opzicht eenvoudig zijn, omdat ze door particuliere aannemers worden uitgevoerd, zal nu minder vlot verlopen dan enkele jaren geleden nog mogelijk was. Diverse vormen van bevestiging van overliquiditeit kan men wel vergeten, omdat het goed functionerend ambtelijk apparaat dat daarvoor nodig is, thans in Suriname niet meer in voldoende kwaliteit aanwezig.

Ten vierde is het deel van de deviezeninkomsten van Suriname, dat zijn weg naar de parallelmarkt heeft gevonden, groter geworden. Dit kanaal loopt thans zo soepel, dat het nu niet meer zo goed mogelijk lijkt om na herstructurering te verhinderen dat deze deviezeninkomsten worden gebruikt voor kapitaalvlucht.

Ten vijfde zijn de lonen weer enkele jaren achter gebleven bij de prijzen, waardoor de bereidheid tot matiging al flink is beproefd.

Ten slotte raakt de mogelijkheid om overliquiditeit via het plaatsen van obligatieleningen af te romen uitgeput: de jongste lening bracht slechts 134 miljoen op, terwijl zo'n zelfde lening in 1990 nog 445 miljoen opleverde. Het gedaalde vertrouwen in de Surinaamse munt blijkt verder uit het feit dat een Nederlandse gulden eind vorig jaar acht Surinaamse guldens opbracht en in februari al twaalf.

Afomen van de overliquiditeit zou begin 1991 nog met 400 miljoen Nederlandse guldens hebben gekund. Nu zou dat 200 miljoen extra kosten. Omdat het risico bestaat, dat de ontwikkelingsprojecten niet zo snel op gang komen en ook het bedrijfsleven door 'brain drain' is verzwakt en dientengevolge ook niet meer zo snel zal reageren, moet worden gevreesd dat het produktieherstel minder snel zal gaan. Dat bindt niet alleen minder liquiditeiten, maar heeft ook tot gevolg, dat het langer kan duren voor het vertrouwen in de Surinaamse economie weer op voldoende niveau komt. Dit betekent dat de tertiaire liquiditeiten, de spaargelden en termijndeposito's met een termijn van meer dan een jaar, tot ontlading kunnen komen. Het gaat om een bedrag van inmiddels anderhalf miljard Surinaamse guldens. Onschadelijk maken daarvan zou op den duur bij een devaluatie van 1:4 bijna 400 miljoen Nederlandse guldens kunnen kosten. Vanwege de verdere achteruitgang van Suriname zou de uitvoering van het herstructureringspakket '91 twee jaar later startend, in 1992/1993, wel eens grofweg een half miljard Nederlandse guldens extra kunnen kosten. Dit lijkt prohibitief.

Nieuwe aanbevelingen

Het station van het elegante, inflatieneutrale herstructureringspakket '91 lijkt inmiddels gepasseerd.

Nu zal het er in Suriname de komende tijd veel rauwer aan toe gaan dan mogelijk zou zijn geweest. Thans valt te overwegen om ook herstructureringsvarianten te simuleren, die uitgaan van inflatie. Wellicht verdient thans een veel hogere devaluatie dan 1:4 aanbeveling (1:8?) in combinatie met loonsverhoging (verdubbeling?). Het beheersen van de overliquiditeit wordt dan minder duur.

Het tot stand brengen van een uniforme koers op korte termijn heeft top-prioriteit. Dat kan niet meer wachten op het starten van de ontwikkelingsprojecten, verbetering van de belastinginning enzovoort. Dat moet zeker gebeuren, maar voor de korte termijn lijkt slechts een beperkt herstructureringspakket uitvoerbaar. Men kan daarbij denken aan de volgende combinatie van maatregelen, waarvan intensiteit en tijdpad via modelsimulaties zouden kunnen worden bepaald.

Door hetzij in één keer of in enkele stappen de officiële koers in de richting van die van de parallelmarkt te brengen, hetzij één voor één de goederen van de officiële markt te verschuiven naar de parallelmarkt, zou op zeer korte termijn een uniforme koers kunnen worden gerealiseerd. Bij voorkeur vast, eventueel tijdelijk zwevend, maar in ieder geval uniform. Te denken valt aan een koers van buitenlandse valuta die vijf tot tien keer zo hoog ligt als de huidige. Dit zal gepaard gaan met prijsverhogingen, die niet door regelgeving kunnen worden beperkt, maar wel gematigd door deviezensteun. Algemene, bij voorkeur beheerste, loonsverhogingen zijn daarbij onvermijdelijk.

Essentieel is dat de monetaire financiering via een hogere opbrengst van invoerrechten en het sluiten van een bauxietakkoord volledig verdwijnt. Verhoging van de AOV (de Surinaamse AOW) is nodig, omdat de reële inkomens uit pensioen drastisch zullen dalen. De particuliere sector dient een impuls te krijgen door ontwikkelingskredieten voor rehabilitatie van investeringen en opdrachten voor bouwwerken. Dat laatste is vooral ook nodig om snel eenvoudige werkgelegenheid te creëren, want Suriname kent geen werkloosheidsuitkeringen, terwijl de prijzen sterk zullen stijgen. Verder verdient tijdelijke gesubsidieerde voedseldistributie aandacht.

Momenteel, februari 1992, worden op het Surinaamse Planbureau een aantal scenario's met behulp van het Suriname-model uitgewerkt. Tal van herstructureringsvarianten kunnen aldus eerst op het droge worden nagebootst. Dat is goed voor het verkrijgen van helderheid bij overheid en sociale partners over te verwachten effecten, en bevordert daarmee snelle besluitvorming.

M. van Schaaijk